

Сергій ПОПКО
кандидат історичних наук
головний інспектор Міністерства оборони України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3050-2517>
e-mail: spopko@uk.net

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З НАТО: ОСОЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРОГРАМ СПІВРОБІТНИЦТВА (кінець ХХ – початок ХХІ століття)

Показано перебіг військово-політичного співробітництва України з НАТО упродовж 2000-х років. Доведено, що співпраця з Північноатлантичним альянсом (НАТО), яка розвивалася в межах програми «Партнерство заради миру», була складовою комплексу євроінтеграційних заходів нашої держави та покликана підвищити взаємосумісність ЗСУ (Збройних сил України) з підрозділами НАТО. Констатовано, що пріоритетним напрямом співробітництва в межах взаємодії ЗСУ та підрозділів НАТО стало передусім питання військово-політичної співпраці. Висновано, що співпраця з НАТО позитивно вплинула на реформування і подальший розвиток ЗСУ, виконання ними безпекових завдань.

Ретроспективно розглянуто особливості співпраці Української держави з НАТО крізь призму нормативно-правової бази двосторонніх відносин. Акцентовано увагу на важливості Північноатлантичного альянсу, зважаючи на геополітичні виклики, які стояли перед Україною наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Зауважено, що двосторонні відносини вийшли на якісно новий рівень після підписання «Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО (1997), яка активізувала контакти між представниками альянсу та центральними органами влади України. Визначено пріоритети Державної програми реформування та розвитку Збройних сил України на період до 2005 р., Державної програми співробітництва України з НАТО на період до 2001 р., Державної програми співробітництва України з НАТО на 2001–2004 рр., Концепції військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 р. й інших нормативно-правових актів, які регулювали двосторонні відносини наприкінці ХХ ст. та на сучасному етапі українського державотворення. Доведено безперспективність політики багатовекторності та наголошено на необхідності поглиблення контактів із НАТО в умовах російсько-української війни.

Ключові слова: НАТО, ЗСУ, армія, євроінтеграція.

В умовах сучасної російської агресії Північноатлантичний альянс став важливою запорукою територіальної цілісності нашої держави, надаючи їй безпосередню військову підтримку у сфері модернізації військових сил, впровадження контролю,

логістики та стандартів НАТО. Співробітництво України з НАТО започатковане ще в 1990-х роках, проте на практиці повноцінна співпраця з альянсом розпочалася тільки у 2000-х роках, що пов'язано з реалізацією відповідних державних програм. Саме на початку XXI ст. Україна зробила практичні кроки, які вплинули на подальше функціонування її військових сил. З огляду на те, що питання відносин із НАТО ще довго залишатиметься у фокусі уваги громадськості, а отже, і державної політики, мета статті – вивчити досвід імплементації Державних програм співробітництва України з НАТО у військовій сфері впродовж 2000-х років.

Тривалий час військово-політична співпраця України з НАТО перебувала в центрі уваги істориків, політологів, військових. Теоретичні та практичні аспекти військово-технічної співпраці України з НАТО на етапі їх становлення фрагментарно розглядали Катерина Біла¹, Василь Кремень і Володимир Ткаченко², Володимир Ліпкан³, Олександр Крамаревський⁴, Олександр Маначинський і Володимир Богданович⁵, Юрій Недзельський⁶, Віталій Радецький⁷, Сргій Речич⁸, Ігор Храбан⁹, Володимир Шкідченко¹⁰ й інші вчені, громадсько-політичні діячі та військові.

Початок XXI ст. у зовнішньополітичній сфері України ознаменувався ратифікацією програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) і Закону України «Про статус перебування іноземних збройних сил на території України». Документи сформулювали інструментарій для налагодження повноцінної співпраці нашої держави з державами-учасниками НАТО¹¹. Передусім започатковано роботу Військового комітету Україна–НАТО, Спільної робочої групи Україна–НАТО з питань військової реформи, Комісії Україна–НАТО (КУН). Вищі органи державної влади сподівалися, що військово-політична співпраця з альянсом забезпечить національні інтереси й гарантуватиме безпеку держави, оснащення збройних сил та інших військових формувань сучасним озброєнням і технікою, іншими товарами військового призначення, сприятиме розвитку експортного потенціалу військово-промислового комплексу¹².

¹ Біла К. Особливе партнерство Україна – НАТО як проблема національної та європейської безпеки: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 2002. 202 с.

² Кремень В., Ткаченко В. На терезах глобалізму. *Політика і час*. (Київ). 1999. Вип. 2. С. 53–58.

³ Ліпкан В. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. Київ, 2003. 600 с.

⁴ Крамаревський А. Расширение НАТО и безопасность Украины. *Підтекст*. (Київ). 1998. Вип. 29. С. 29–34.

⁵ Маначинський О., Богданович В. Нові кордони НАТО – лінія нового протистояння. *Політика і час*. 1998. Вип. 6. С. 53–59.

⁶ Недзельський Ю. Роль НАТО в підтримці національних інтересів та територіальної цілісності України. *Труди Університету*: зб. наук. праць. Київ, 2015. Вип. 5(132). С. 18–23.

⁷ Радецький В. Вступ до Альянсу як вирішення складової національної безпеки України. *Військо України*. (Київ). 2006. Вип. 1. С. 10–12.

⁸ Речич С. Воєнно-політичне співробітництво Збройних Сил України з НАТО (1991–2009 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22. Київ, 2012. 18 с.

⁹ Храбан І. Система європейської безпеки і напрями воєнно-політичної інтеграції України до її структур. Київ, 2005. 544 с.

¹⁰ Шкідченко В. Еволюція поглядів України на НАТО. *Наука і оборона*. (Київ). 2002. Вип. 4. С. 3–8.

¹¹ Етапи розвитку Комісії Україна-НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/komisiya-ukrayina-nato/etapi-rozvitku-komisiyi-ukrayina-nato>

¹² Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/99#Text>

Поступово співпраця з НАТО стала важливим компонентом державної політики у сфері безпеки/оборони. Серед найважливіших напрямів діалогу треба виокремити співпрацю у сфері безпеки й миротворчих місій, військову співпрацю, а також реформу оборонного комплексу. Конкретні поточні завдання формувалися відповідно до Річних національних програм співробітництва Україна–НАТО, дворічних Робочих планів Військового комітету Україна–НАТО та його щорічних Імплементацийних програм, а також Індивідуальної програми партнерства між Україною і НАТО («Меню партнерства») у межах програми «Партнерство заради миру» й інших ініціатив альянсу¹³. Не менш важливе значення мали державні програми.

Військово-політична, військово-технічна співпраця України з державами-членами НАТО наприкінці 1990-х років, відповідно до Хартії про особливе партнерство (1997), обмежувалася:

- наданням Україні технічної допомоги у сферах розвитку ЗС;
- допомоги в утилізації об'єктів військової техніки (ОВТ) і боєприпасів;
- обміну деклараціями про можливість тіснішого партнерства та поодинокими успішними випадками виробничої кооперації й участі у спільних проєктах¹⁴.

Потужного імпульсу відносинам Україна–НАТО надав саміт НАТО у Вашингтоні (1999), на якому президент України Леонід Кучма обговорив виконання Хартії про особливе партнерство¹⁵. У підсумкових документах Вашингтонського саміту визначені місце та роль нашої держави у стосунках з альянсом. Зокрема, зазначено, що «Україна посідає особливе місце в євроатлантичному середовищі безпеки і є важливим і цінним партнером у сприянні стабільності і спільним демократичним цінностям. НАТО віддана подальшому зміцненню її особливого партнерства з Україною на основі Хартії Україна–НАТО, включаючи політичні консультації з питань, що становлять спільний інтерес, та з широкого кола питань практичного співробітництва»¹⁶.

Вашингтонський саміт НАТО заклав підґрунтя до розробки й ухвалення Державної програми співробітництва України з НАТО на період до 2001 р.¹⁷. У документі відзначено, що Україна розглядає НАТО як найефективнішу структуру колективної безпеки в Європі та вагому складову системи загальноєвропейської безпеки. Цей факт обумовлений значним внеском цієї організації у підтримку миру, стабільності й загального клімату довіри на євроатлантичному просторі, у створення нової архітектури безпеки в Європі, у поглиблення процесів роззброєння, контролю над озброєнням та нерозповсюдженням зброї масового знищення тощо¹⁸.

Програма декларувала досягнення до кінця 2000 р. виконання основних завдань, визначених хартією (1997), поглиблення співробітництва в межах Комісії

¹³ Співробітництво у сфері реформування сектору безпеки. URL: <https://khryst-rda.gov.ua/spivrobitnictvo-u-sferi-reformuvannya-sektoru-bezpeki-12-10-04-27-02-2019/>

¹⁴ Там само.

¹⁵ Етапи розвитку Комісії Україна-НАТО...

¹⁶ Взаємовідносини України з НАТО. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/pro-ukrayinu/yevroatlantichne-spivrobitnictvo/vidnosini-z-nato>

¹⁷ Указ президента України «Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північно-Атлантичного Договору (НАТО) на період до 2001 року». 4 листопада 1998 року. № 1209/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98#Text>

¹⁸ Там само.

Україна–НАТО та Програми ПЗМ. Планувалося вивести двостороннє співробітництво на рівень, якому відповідали відносини особливого партнерства¹⁹. Серед цілей програми визначено й те, що вона мала слугувати основою для формування щорічного Робочого плану імплементації хартії та Індивідуальної програми партнерства (ІПП), а також інструментом, що забезпечує їх повне і якісне виконання. Також завдяки програмі передбачалося досягнення визначених Україною цілей взаємосумісності за Процесом планування та оцінки (ПАРП)²⁰. Контроль за діяльністю органів виконавчої влади щодо реалізації програми, формування і виконання Робочого плану імплементації хартії та ІПП із досягнення цілей взаємосумісності за ПАРП, а також із реалізації інших заходів співробітництва з НАТО були покладені на президента України, Раду національної безпеки і оборони України (РНБО) та за їх дорученням – на Державну міжвідомчу комісію з питань співробітництва України з НАТО (ДМК)²¹.

Наголошу, що програма особливу увагу приділяла співробітництву у військовій сфері. Україна декларувала, що співпраця з НАТО у цій галузі ґрунтується на пріоритеті національних інтересів, необхідності виконання міжнародних угод і домовленостей. Головними напрямками співпраці було визначено військово-політичне та військово співробітництво. Відповідальність за реалізацію заходів покладено на Міністерство оборони України. Складовими такої співпраці було зміцнення довіри і партнерства з державами-членами НАТО та країнами-партнерами на основі принципів взаєморозуміння, відкритості і співпраці у військовій сфері. Також до цього належало сприяння з боку альянсу гарантуванню національної безпеки України від зовнішніх військових викликів і загроз, налагодженню оборонної співпраці України з її сусідами. Мета також передбачала сприяння реформуванню військової організації України, передусім збройних сил та військово-промислового комплексу; забезпечення належної участі України в заходах із підтримки миру, безпеки та стабільності в Європі, зокрема із запобігання воєнним конфліктам та врегулювання кризових ситуацій²².

Важливу роль програма відводила Міністерству оборони України, яке здійснювало співробітництво з НАТО через:

- підготовку і виконання відповідної частини ІПП та Робочого плану імплементації хартії;
- використання механізмів РСАП і Комісії Україна–НАТО на рівні міністрів оборони;
- здійснення візитів високого рівня;
- проведення двосторонніх консультацій і переговорів із військово-політичним керівництвом держав-членів НАТО та країн-партнерів, а також відповідних спільних симпозиумів, семінарів і досліджень, діяльності робочих груп²³.

¹⁹ Указ президента України «Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північно-Атлантичного Договору (НАТО) на період до 2001 року». 4 листопада 1998 року. № 1209/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98#Text>

²⁰ Там само

²¹ Там само.

²² Там само.

²³ Там само.

Також передбачено координацію заходів співпраці в галузі наукових досліджень із військово-політичних питань. Таке співробітництво реалізовувалося через встановлення та підтримку прямих контактів між Національним інститутом стратегічних досліджень (НІСД) та Директоратом НАТО з питань науки, Офісом інформації і преси НАТО, а також із науково-дослідними установами держав-членів НАТО та країн-партнерів для проведення спільних науково-дослідних заходів.

Програма стимулювала поглиблення співпраці у сфері:

- обміну досвідом щодо реформування ЗС;
- мовної підготовки наукових кадрів на базі навчальних центрів НАТО;
- залучення експертів НАТО до консультативної допомоги в реалізації наукових проєктів в Україні;
- вивчення досвіду проведення воєнної реформи в Польщі, Угорщині, Чехії, Румунії, Словаччині²⁴.

Так, детальний аналіз програми переконує у тому, що основна мета співробітництва України з НАТО на початку 2000-х років полягала у використанні досвіду й допомоги держав-членів НАТО та країн-партнерів для реформування і будівництва ЗС та інших військових формувань України, зокрема удосконалення механізмів соціального захисту військовослужбовців, нормативно-правової бази співробітництва у військовій сфері та миротворчої діяльності, створення умов для запровадження в державі механізмів демократичного й цивільного керівництва та контролю за їхньою діяльністю; підвищення взаємосумісності органів управління, підрозділів і частин СЗУ з (ОЗС) Об'єднаними збройними силами НАТО, покликаної забезпечити їхню спроможність діяти разом при виконанні спільних завдань²⁵.

Указом президента України від 27 січня 2001 р. затверджено нову Державну програму співробітництва України з НАТО на 2001–2004 рр.²⁶ Її імплементація мала на меті: використання досвіду й допомоги держав-членів НАТО та держав-партнерів для реформування і розвитку ЗСУ, охоплюючи вдосконалення механізмів соціального захисту військовослужбовців, нормативно-правової бази військового співробітництва та миротворчої діяльності, створення умов для впровадження засад цивільного керівництва й контролю за діяльністю у військовій сфері. Також вона передбачала підвищення взаємосумісності органів управління, підрозділів і частин ЗСУ, насамперед виділених Україною для участі у програмі ПЗМ, з ОЗС НАТО; підготовку військових контингентів ЗСУ та відповідної інфраструктури для взаємодії з ОЗС НАТО під час проведення миротворчих, антитерористичних, пошукових, рятувально-відновлювальних й інших місій і завдань; досягнення національних цілей воєнної реформи для виконання завдань Державної програми реформування та розвитку Збройних сил України на період до 2005 р.; пошук форм і механізмів співпраці ЗСУ з військовими формуваннями держав-членів НАТО для

²⁴ Указ президента України «Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північно-Атлантичного Договору (НАТО) на період до 2001 року». 4 листопада 1998 року. № 1209/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98#Text>

²⁵ Там само.

²⁶ Указ Президента України «Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001–2004 роки». URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/58/2001_

реагування на нові види загроз національній безпеці, зокрема з боку терористичних організацій із застосуванням засобів масового знищення (ЗМЗ)²⁷.

Програма передбачала продовження співпраці в невійськових галузях. Відзначено, що Україна розвиває співробітництво з НАТО в невійськових галузях, виходячи з необхідності підтримки розвитку вітчизняної промисловості та науки, використання міжнародного досвіду й допомоги у процесі їх реформування, спільної протидії сучасним викликам безпеці, як-от природні та техногенні катастрофи, міжнародний тероризм, організована злочинність, нелегальне переміщення зброї, наркотичних і радіоактивних речовин тощо²⁸.

На саміті глав держав й урядів НАТО у Празі 22 листопада 2002 р. президент України Л. Кучма взяв участь у засіданні Комісії Україна–НАТО на найвищому рівні. Тоді ж схвалено План дій Україна–НАТО та річний Цільовий план дій Україна–НАТО на 2003 р. Він був покликаним чітко визначити стратегічні цілі та пріоритети України для досягнення її мети – повної інтеграції у євроатлантичні структури безпеки і для створення стратегічних меж для наявного й майбутнього співробітництва Україна–НАТО відповідно до хартії²⁹.

Згідно з документом, співробітництво у військовій сфері розглядалося як важливий елемент партнерства України з НАТО загалом. Україна зобов'язувалася максимально використовувати потенціал своїх цивільних і військових програм співробітництва з НАТО та його державами-членами з метою досягнення поставлених завдань. Зазначене особливо стосувалося Спільної робочої групи Україна–НАТО з питань військової реформи (СРГ ВР), яка стала головним механізмом співробітництва Україна–НАТО в галузі оборони й безпеки³⁰.

Важливо зауважити, що у двосторонньому діалозі основну роль відведено Процесу планування та оцінки сил (ППОС), а також Програмі співробітництва у галузях озброєнь, протиповітряної оборони, контролю за повітряним простором, оборонних досліджень і технологій, науки, планування на випадок цивільних надзвичайних ситуацій, матеріально-технічного забезпечення і стандартизації та військового співробітництва³¹. «Проведення реформи та військове співробітництво сприятиме також реалізації стратегічної мети України щодо євроатлантичної інтеграції шляхом поступового прийняття стандартів і процедур НАТО, а також підвищення взаємосумісності між Збройними Силами України та НАТО, зокрема шляхом імплементації цілей партнерства та участі в операціях з реагування на кризи під проводом НАТО», – відзначено у програмі³².

²⁷ Указ Президента України «Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001–2004 роки». URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/58/2001_

²⁸ Там само.

²⁹ Про схвалення Плану дій Україна – НАТО та затвердження Цільового плану Україна – НАТО на 2003 рік. Рішення від 6 лютого 2003 р. № 2. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS1325.html

³⁰ Про схвалення Плану дій Україна – НАТО та затвердження Цільового плану Україна – НАТО на 2003 рік. URL: <https://zakononline.com.ua/documents/show/126491>

³¹ Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001–2004 роки...

³² Про схвалення Плану дій Україна – НАТО та затвердження Цільового плану Україна – НАТО на 2003 рік. URL: <https://zakononline.com.ua/documents/show/126491>

Програма передбачала: максимальне використання потенціалу СРГ ВР, підвищення ролі та координації практичного співробітництва Україна–НАТО в межах програми ПЗМ та у двосторонній співпраці з метою сприяння імплементації національних цілей військової реформи і партнерства; забезпечення спрямованості військового співробітництва України з НАТО і надалі на досягнення задекларованої Україною мети підвищення спроможностей ЗСУ в реалізації планів воєнної реформи; збільшення внеску України до миротворчих операцій під проводом НАТО на Балканах та заходів держав-членів альянсу в межах боротьби з тероризмом; досягнення повної взаємосумісності, ефективності й готовності до виконання завдань підрозділами ЗСУ через повну імплементацію цілей партнерства; підвищення рівня професійної підготовки українського цивільного та військового персоналу; продовження розробки і впровадження угод щодо співробітництва між Україною та НАТО, як-от Меморандум про взаєморозуміння щодо забезпечення підтримки операцій НАТО з боку України та Меморандум про взаєморозуміння щодо стратегічних авіаперевезень, а також забезпечення їх повної імплементації; підтримка готовності підрозділів об'єднаних сил швидкого реагування до участі у спільних операціях із НАТО, а також здійснення підготовки цих підрозділів відповідно до стандартів НАТО; досягнення необхідного рівня сумісності сучасних і майбутніх зразків озброєнь, військової техніки та доктрини ЗСУ, що дозволить досягти мінімально достатнього рівня взаємосумісності для виконання в кожному окремому випадку завдань у спільних із НАТО інтересах і приведення практики закупівель до стандартів країн-членів НАТО тощо³³.

Відповідно до Указу президента України від 27 серпня 2003 р., введено в дію Концепцію військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 р.³⁴. У документі відзначено, що «військово-технічне співробітництво розглядається як один з основних чинників науково-технологічного розвитку вітчизняного оборонно-промислового комплексу (ОПК), джерело надходження коштів для розроблення новітніх технологій, створення й закупівлі озброєння і військової техніки для потреб Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів України»³⁵.

Під час формування стратегії військово-технічного співробітництва враховано основні світові тенденції та зовнішні чинники, які мали впливати на розвиток ситуації на ринках озброєнь: значне перевищення пропозицій товарів військового призначення над реальним попитом і переміщення домінантних акцентів військово-технічного співробітництва із суто економічної площини в політичну; звуження ємності світового ринку озброєнь та його традиційних сегментів, особливо щодо можливості отримання прямої комерційної вигоди; значне посилення конкурентної боротьби за збереження і переділ ринку збуту товарів військового призначення, активне застосування методів провадження «інформаційної війни», спрямованих на витіснення конкурентів із цього ринку; збільшення кількості міжнародних

³³ Оприлюднено план дій «Україна-НАТО» URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2003/01/22/2992482/>

³⁴ Указ Президента України «Про Концепцію військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913/2003#Text>

³⁵ Там само.

об'єднань у сфері розробок і виробництва військової техніки; актуалізація питань міжнародних режимів нерозповсюдження озброєнь, зокрема звичайних, у вирішенні завдань, що стосуються створення загальносвітової та регіональних систем безпеки; підвищення ролі політичного діалогу на найвищому рівні під час вирішення питань військово-технічного співробітництва; трансформація військово-технічного співробітництва від пріоритетної торгівлі завершеними зразками військової техніки до інтернаціоналізації їхнього виробництва і передачі технологій із широким використанням офсетних та лізингових схем; централізація державного управління у сфері міжнародних передач товарів військового призначення³⁶.

Пріоритетними напрямками державної політики у сфері військово-технічної співпраці з НАТО, відповідно до Концепції, стали: дотримання курсу на підвищення ефективності державного регулювання військово-технічного співробітництва, недопущення перенесення акцентів із державного на місцевий рівень; створення дієвої системи інформаційної підтримки військово-технічного співробітництва й ефективної протидії деструктивному впливу з боку іноземних держав; формування цілісної системи досліджень тенденцій розвитку світового ринку озброєнь та ОПК іноземних держав; закріплення позицій України на традиційних регіональних ринках озброєнь, перехід від разових контрактів до реалізації перспективних регіональних програм розвитку військово-технічного співробітництва; здійснення узгоджених і цілеспрямованих заходів для закріплення на ринках країн, які не належать до постійних споживачів продукції вітчизняного ОПК, ефективне використання з цією метою міжурядових двосторонніх комісій із питань військово-технічного співробітництва; посилення державного протекціонізму з метою підвищення результативності заходів із просування вітчизняної оборонної продукції, технологій і послуг на перспективні сегменти світового ринку озброєнь через підтримку маркетингової діяльності, координації та фінансування участі національних делегацій у міжнародних виставкових заходах³⁷.

Концепція також передбачала: удосконалення державної системи експортного контролю насамперед у напрямі підвищення оперативності розгляду заяв на отримання дозволів суб'єктами військово-технічного співробітництва з одночасним недопущенням будь-яких порушень міжнародних зобов'язань та законодавства України в цій сфері; активізацію науково-технічної та технологічної інтеграції ОПК у міжнародні об'єднання з розробки і виробництва новітньої військової техніки, сприяння заходам щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності та їх правової охорони; створення сприятливих умов для залучення до просування й фінансування проєктів у сфері військово-технічного співробітництва вітчизняних і зарубіжних фінансово-промислових груп, розробка інвестиційних механізмів реалізації міжнародних проєктів розвитку та модернізації військової техніки; розвиток взаємовигідної двосторонньої співпраці з РФ (Російською Федерацією), іншими країнами СНД через поглиблення коопераційних зв'язків; розширення зв'язків із країнами НАТО і Європейським Союзом тощо³⁸.

³⁶ Указ Президента України «Про Концепцію військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913/2003#Text>

³⁷ Там само.

³⁸ Там само.

Загальну оцінку імплементації Цільового плану Україна–НАТО на 2005 р. дано 8 грудня 2005 р. на засіданні Комісії Україна–НАТО. Основним підсумком цих заходів стало внесення до комюніке засідання Північноатлантичної Ради альянсу положень про підтвердження відкритості «дверей НАТО» для України та можливості залучення нашої держави до Плану дій щодо членства в НАТО³⁹.

27 грудня 2005 р. президент України підписав Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 25 листопада 2005 р. «Про невідкладні заходи щодо дальшого розвитку відносин України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО)»⁴⁰. У цьому документі один із пріоритетів діяльності Кабінету Міністрів України визначено «забезпечення реалізації державної політики щодо співробітництва України з НАТО, в тому числі досягнення критеріїв членства України в НАТО»⁴¹.

21 серпня 2009 р., у період президентства Віктора Ющенка, на виконання рішення ПАР НАТО⁴², ухваленого міністрами закордонних справ у грудні 2008 р., підписано Декларацію про доповнення Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО⁴³, яка відобразила прогрес за останні роки у відносинах, а також закріпила за КУН головну роль у реалізації процесу, започаткованого на Бухарестському саміті альянсу в 2008 р.⁴⁴. Водночас Укази президента України «Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році» від 10.12.2010 р.⁴⁵ та «Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України» від 28.12.2010 р.⁴⁶ залишилися невиконаними або ж їх виконання виявилось неефективним.

Отже, упродовж 2000-х років Україна намагалася виконувати плани співпраці з альянсом, що дозволяло їй наблизити рівень боєздатності ЗСУ до стандартів НАТО. Така співпраця позитивно позначилася на змінах у підходах до планування безпекової політики нашої держави, а безпосередній обмін досвідом партнерів показував шляхи досягнення цілей. Військове співробітництво спрямовувалося на виконання двох головних завдань: сприяння заходам військової реформи в Україні через вивчення позитивного досвіду країн-членів альянсу щодо розвитку

³⁹ Відносини Україна – НАТО у цифрах і фактах. URL: <http://www.if.gov.ua/news/6660>

⁴⁰ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 листопада 2005 р. «Про невідкладні заходи щодо дальшого розвитку відносин України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861/2005#Text>

⁴¹ Сучасний стан відносин Україна – НАТО. *Європейська та євроатлантична інтеграція України: навч. посіб.* Київ. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8153.html>

⁴² У Хартії про особливе партнерство України і НАТО враховані останні зміни. URL: <https://www.unian.ua/politics/257556-u-hartiji-pro-osoblive-partnerstvo-ukrajini-i-nato-vrahovani-ostanni-zmini.html>

⁴³ Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021#Text

⁴⁴ Україна та НАТО підписали декларацію про доповнення Хартії про особливе партнерство з Організацією Північноатлантичного договору. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/18967.html>

⁴⁵ Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році: Рішення Ради Національної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0008525-10#Text>

⁴⁶ Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1245/2010#Text>

ЗСУ й оборонного сектору держави. Співробітництво ЗСУ з Альянсом у 2000-х роках набуло системності, охоплювало нормативно-правову базу, структуру органів управління, які відповідали за військово-політичну співпрацю. Загалом співпраця України з НАТО позитивно вплинула на життєдіяльність ЗСУ.

REFERENCES

1. Bila, K. (2002). *Osoblyve partnerstvo Ukraina – NATO yak problema natsionalnoi ta yevropeiskoi bezpeky* [A special Ukraine-NATO partnership as a problem of national and European security]. (*Extended abstract of Candidate's thesis*). Kyiv [in Ukrainian].
2. Deklaratsiia pro dopovnennia Khartii pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoiu ta NATO. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021#Text [in Ukrainian].
3. Derzhavna prohrama spivrobitnytstva Ukrainy z Orhanizatsiieiu Pivnichno-Atlantychnoho Dohovoru (NATO) na period do 2001 roku. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98#Text> [in Ukrainian].
4. Etapy rozvytku Komisii Ukraina-NATO. Retrieved from <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/komisiya-ukrayina-nato/etapi-rozvitku-komisiyi-ukrayina-nato> [in Ukrainian].
5. Khraban, I. (2005). *Systema yevropeiskoi bezpeky i napriamy voienno-politychnoi intehtratsii Ukrainy do yii struktur*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Kramarevskiy, A. (1998). *Rasshyrenye NATO i bezopasnost Ukrainy. Pidtekst*, 29, 29–34 [in Russian].
7. Kremin, V., & Tkachenko, V. (1999). *Na terezakh hlobalizmu. Polityka i chas*, 2, 53–58 [in Ukrainian].
8. Lipkan, V. (2003). *Teoretychni osnovy ta elementy natsionalnoi bezpeky Ukrainy*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Manachynskiy, O., & Bohdanovych, V. (1998). *Novi kordony NATO – liniia novoho protystoiannia. Polityka i chas*, 6, 53–59 [in Ukrainian].
10. Nedzelskiy, Yu. (2015). *Rol NATO v pidtrymtsi natsionalnykh interesiv ta terytorialnoi tsilisnosti Ukrainy. Trudy Universytetu: zbirnyk naukovykh prats*, 5 (132), 18–23 [in Ukrainian].
11. *Opryliudneno plan dii «Ukraina-NATO»*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2003/01/22/2992482/> [in Ukrainian].
12. *Plan dii Ukraina-NATO na 2003 rik*. Retrieved from http://zakononline.com.ua/documents/show/126491__126491 [in Ukrainian].
13. *Plan dii Ukraina-NATO ta richnyi Tsilovyi plan dii Ukraina-NATO na 2003 rik*. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS1325.html [in Ukrainian].
14. *Pro Derzhavnu prohramu spivrobitnytstva Ukrainy z Orhanizatsiieiu Pivnichno-Atlantychnoho Dohovoru (NATO) na period do 2001 roku. Ukaz prezydenta Ukrainy vid 4 lystopada 1998 roku № 1209/98*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98#Text> [in Ukrainian].

15. Pro Derzhavnu prohramu spivrobitnytstva Ukrainy z Orhanizatsiieiu Pivnichnoatlantychnoho Dohovoru (NATO) na 2001–2004 roky». Ukaz Prezydenta Ukrainy. Retrieved from <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/58/2001> [in Ukrainian].
16. Pro Kontseptsiiu viiskovo-tekhnichnoho spivrobitnytstva Ukrainy z inozemnymy derzhavamy na period do 2010 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913/2003#Text> [in Ukrainian].
17. Pro realizatsiiu derzhavnoho Planu shchodo dii Ukraina-NATO ta richnoho Tsilovoho planu dii Ukraina-NATO na 2003 rik. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS1325.html [in Ukrainian].
18. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 25 lystopada 2005 r. «Pro nevidkladni zakhody shchodo dalshoho rozvytku vidnosyn Ukrainy z Orhanizatsiieiu Pivnichnoatlantychnoho dohovoru (NATO)». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861/2005#Text> [in Ukrainian].
19. Pro vyklyky ta zahrozy natsionalnoi bezpetsi Ukrainy u 2011 rotsi: Rishennia Rady Natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0008525-10#Text> [in Ukrainian].
20. Pro zakhody shchodo pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1245/2010#Text> [in Ukrainian].
21. Pro zakhody shchodo vdoskonalennia viiskovo-tekhnichnoho spivrobitnytstva Ukrainy z inozemnymy derzhavamy: Ukaz Prezydenta Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/99#Text> [in Ukrainian].
22. Radetskyi, V. (2006). Vstup do Aliansu yak vyrishennia skladovoi natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Viisko Ukrainy*, 1, 10–12 [in Ukrainian].
23. Rechych, S. (2012). Voienno-politychne spivrobitnytstvo Zbroinykh Syl Ukrainy z NATO (1991–2009 rr.) [Military-political cooperation of the Armed Forces of Ukraine with NATO]. (*Extended abstract of Candidate's thesis*). Kyiv [in Ukrainian].
24. Shkidchenko, V. (2002). Evoliutsiia pohliadiv Ukrainy na NATO, *Nauka i oborona*, 4, 3–8 [in Ukrainian].
25. Spivrobitnytstvo u sferi reformuvannia sektoru bezpeky. Retrieved from <https://khryst-rda.gov.ua/spivrobitnictvo-u-sferi-reformuvannya-sektoru-bezpeki-12-10-04-27-02-2019/> [in Ukrainian].
26. Suchasnyi stan vidnosyn Ukraina – NATO. Retrieved from <http://politics.ellib.org.ua/pages-8153.html> [in Ukrainian].
27. U Khartii pro osoblyve partnerstvo Ukrainy i NATO vrakhovani ostanni zminy. Retrieved from <https://www.unian.ua/politics/257556-u-hartiji-pro-osoblyve-partnerstvo-ukrajini-i-nato-vrahovani-ostanni-zmini.html> [in Ukrainian].
28. Ukraina ta NATO pidpysaly deklaratsiiu pro dopovnennia Khartii pro osoblyve partnerstvo z Orhanizatsiieiu Pivnichnoatlantychnoho dohovoru. Retrieved from <https://ua.interfax.com.ua/news/general/18967.html> [in Ukrainian].
29. Vidnosyny Ukraina – NATO u tsyfrakh i faktakh. Retrieved from <http://www.if.gov.ua/news/6660> [in Ukrainian].
30. Vzaiemovidnosyny Ukrainy z NATO. Retrieved from http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/printable_article?art_id=40169 [in Ukrainian].

Serhii POPKO*PhD**Chief Inspector of the Ministry of Defense of Ukraine**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3050-2517>**e-mail: spopko@uk.net***MILITARY-POLITICAL COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND NATO: FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF COOPERATION PROGRAMS (THE END OF THE 20TH – THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY)**

The article shows the course of Ukraine's military-political cooperation with the North Atlantic Alliance (NATO) during the 2000s. Cooperation with NATO, which was developed within the Partnership for Peace program, was part of a set of European integration measures of our country and was made to increase the interoperability of the Armed Forces of Ukraine (AFO) with NATO units. Military-political cooperation was the priority area of cooperation. Cooperation with NATO has positively impacted the reform and further development of the Armed Forces, security tasks compliance.

The author retrospectively analyzes the characteristics of the Ukrainian state's cooperation with NATO through the prism of bilateral relations' regulatory framework. Given the geopolitical challenges facing Ukraine in the late 20th and early 21st centuries, the emphasis is placed on the North Atlantic Alliance's importance. Bilateral relations have reached a qualitatively new level after the signing of the Charter on a Distinctive Partnership between Ukraine and NATO (1997), which intensified contacts between representatives of the Alliance and Ukraine's central authorities. The priorities of the State Program of Reform and Development of the Armed Forces of Ukraine for the period up to 2005, the State Program of Cooperation of Ukraine with NATO for the period up to 2001, the State Program of Cooperation of Ukraine with NATO for 2001-2004, the Concept of Military-Technical Cooperation of Ukraine foreign states for the period up to 2010 and other significant documents concerning bilateral relations were determined. The study stressed the futility of the multi-vector policy and the need to deepen contacts with NATO in the conditions of the Russian-Ukrainian war.

Keywords: NATO, Armed Forces, army, European integration.